

■ Кадр з фільму «Братство».

БИТИМ ШЛЯХОМ

Володимир Панченко

«Братство», 2 серії

Автори сценарію І.Дзюба, П.Мовчан, Б.Олійник, С.Клименко

Режисер С.Клименко

Оператор М.Мураткін

Художник М.Поштаренко

Композитор В.Гронський

В ролях: Д.Суржиков, І.Поплавська, І.Розін, А.Баранов,

В.Довженко, С.Боклан, В.Легін

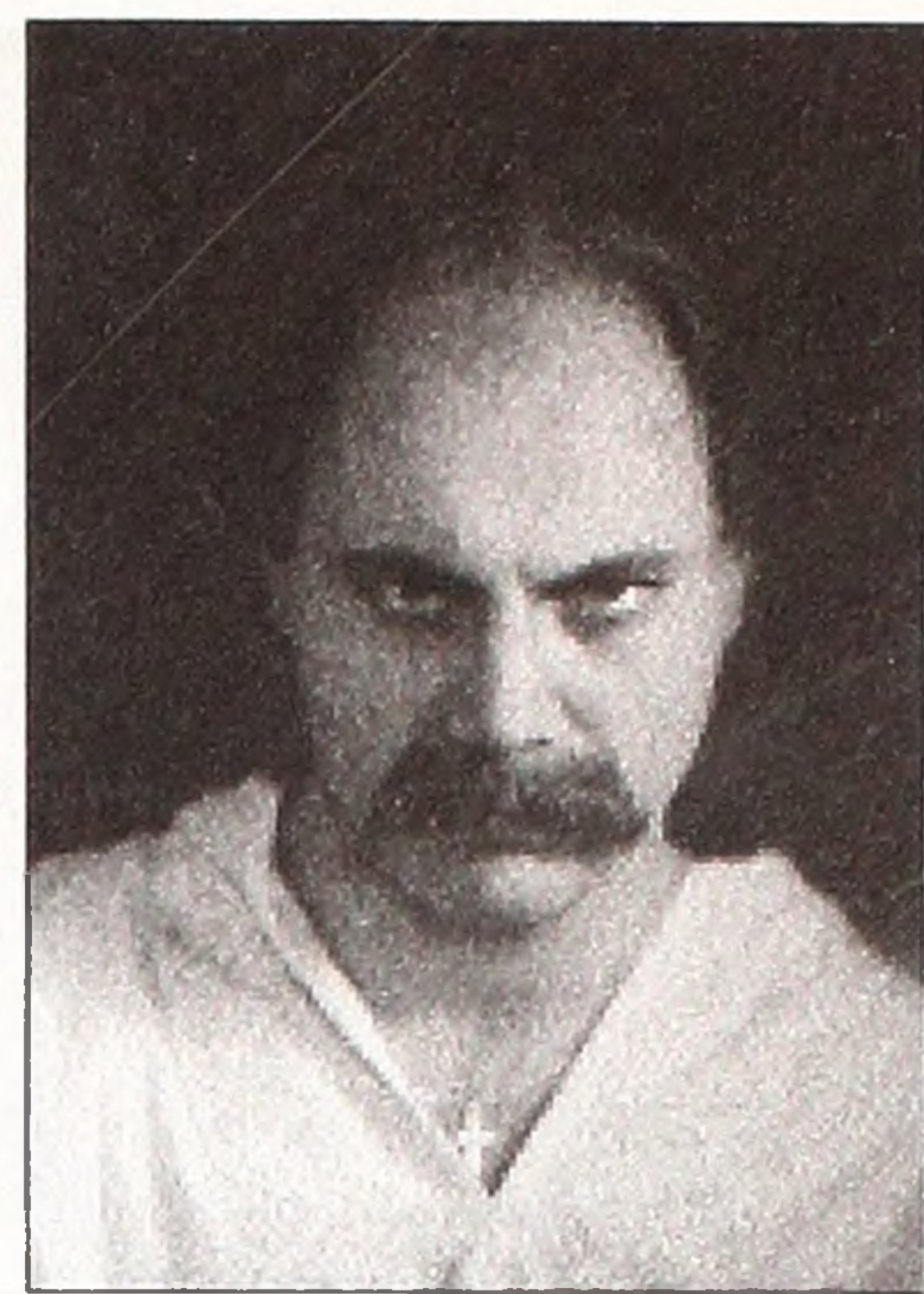
ТВО «Братство», Національна кіностудія ім. О.Довженка. 2005

Історія Кирило-Мефодіївського товариства — вдячний матеріал для кінодраматурга. Політичні сюжети в ній переплелися з психологічними. Гостра інтрига, що будується на зраді й розгромі таємного гуртка молодих українських інтелектуалів середини 1840-х років, яких об'єднала ідея національного воскресіння України в рамках слов'янської федерації; доля генія, позбавленого права на творчість; «мільйон терзань» закоханої в нього княжни, яка намагається порятувати поета від солдатчини, — ось стрижень, навколо якого природно вилаштовуються сюжетні лінії сценарію. Документи й матеріали справи, яка в III відділенні його імператорської величності канцелярії мала назву «Об Україно-Славянском обществе», на щастя, встигли побачити світ ще до затяжної кризи нашого книговидання (1990 р.), тож Іван Дзюба, Павло Мовчан, Борис Олійник, які разом із режисером-постановником дво-серійної кінострічки «Братство» Станіславом Клименком писали сценарій, мали на що зіпертися.

Сюжетних ліній у фільмі — три. Пов'язані вони з Варва-

рою Репніною, студентом Олексієм Петровим, який видав кирило-мефодіївців, і, звісно, Тарасом Шевченком. З Репніної фільм починається (вона з'являється на тлі сучасної Москви з потоками автомобілів на вулицях і заводськими трубами на видноколі, щоб далі повести глядача до ... місця власного поховання!), проте присутність її відчувається майже повсякчас. Княжна була людиною глибоко віруючою, свого часу, живучи в Європі, вона захопилася кальвінізмом, з Яготина писала сповідальні листи своєму духовному вчителю, тож і на її любовному почутті до Тараса Шевченка позначився відбиток морального проповідництва, що навряд чи додавало цьому яготинському романові взаємності. Варвара Миколаївна для Тараса — «сестра», і не більше. Саме такою, душевно тонкою й водночас аскетичною, перейнятою вболіваннями за поета, його саможертвовною опікункою постає княжна і у фільмі С.Клименка (роль Варвари Репніної зіграла Ірина Поплавська).

Несподівано багато місця сценаристи й режисер відвели Олексію Петрову. Актору Івану Розіну випало грати молодика, приголомшеного своєю несподіваною причетністю до таємного гуртка «небезпечних» людей, які замахнулися на святая святих — основи самодержавства, і, зрештою, замученого внутрішніми боріннями, пригніченого тягарем власної зради настільки, що у фіналі Петрову хочеться повернутися в дитинство і все почати з чистого аркуша. Проте — пізно. С.Клименко вирішив навіть уобразити ефект душевної роздвоєності Петрова: його друге «Я», такого собі спокусника — Мефістофеля, відзнятого як

■ Кадр з фільму «Братство». Режисер Станіслав Клименко. ТВО «Братство», Національна кіностудія ім. О.Довженка. 2005.

■ Ірина Поплавська у фільмі «Братство».

■ Дмитро Суржиков у фільмі «Братство».

ІСТОРІЇ

напівзаховане в тінь видіння із блідо-зеленим обличчям грає інший актор. Студента Петрова з його комплексами у фільмі, як на мене, «забагато». Це тим очевидніше, що, скажімо, такий яскравий кирило-мефодіївець, як Микола Гулак (одна з ключових постатей у «Братстві»!) вийшов зовсім невиразним. Колись Р.Іваничук написав про нього роман «Четвертий вимір», а Валерій Марченко перед своїм фатальним арештом і таборами встиг надрукувати про Гулака наукову розвідку. В Іваничука, пригадується, вельми цікаво подано лінію «Гулак-Костомаров»; у «Братстві» ж С.Клименка ця надзвичайно приваблива особистість присутня хіба що номінально. Добре ще, що Микола Костомаров (Андрій Баранов) не випав з ряду. Адже ж саме він вважається ідеологом Кирило-Мефодіївського товариства, автором «Книг буття українського народу». Костомаров був людиною напруженого інтелектуально-духовного життя, письменником-романтиком; мемуаристи згадують про його дивакуваті «професорські» риси, майже дитинну непрактичність у побуті, — у фільмі він показаний передусім у своїй інтелектуальній зосередженості.

Чи не найважчим було завдання актора Дмитра Суржикова, який зіграв Тараса Шевченка. Його образ, на щастя, вільний від пафосу. Найчастіше поет занурений у себе, у свої «думи». Може б, Д.Суржикову варто було, умовно кажучи, розстебнути кілька гудзиків на піджаку? Хотілося б нарешті побачити того молодого Шевченка, який бував імпульсивним, щиро-відкритим аж до беззахисності, кампанійським, галантним «зальотником» (згадаймо його

«змагання» з Іваном Сошенком за якусь петербурзьку красуню), «зухом» із Березової Рудки, де поету було добре і легко у веселому товаристві Віктора Закревського, Олексія Капніста і де його чарували чорно-сині очі Ганни Закревської... Актор віддав перевагу «канону». В «його» Тараса закохуються Глафіра Псьол, княжна Рєпніна, юна казашка, — проте самого Шевченка з фільму «Братство» важко уявити закоханим; він тільки об'єкт любові, але аж ніяк не суб'єкт, що геть не схоже на реального Тараса, якого знаємо з його поезії і спогадів друзів.

Стилістика фільму передбачає присутність жіночого закадрового голосу, який часом коментує історію з висоти часу. Звучить цей голос і наприкінці фільму. Режисер придумав гарний фінал: битим шляхом української історії простує великий гурт людей — «братчики», княжі воїни, січові стрільці, козаки, вояки УПА і навіть червоноармієць у будьоннівці. Голос за кадром у цей час читає слова, які я легко впізнав, бо чув їх у виконанні автора — Івана Дзюби. Було це чи не в 1990 р., на зорі незалежності. Багато чого з українських мріянь XIX-XX століть не справдилося, казав тоді в доповіді перед зібранням українців світу Дзюба, проте — «історія триває». Правильні слова, доречне нагадування. А все ж, сказані вони напередодні здобуття Україною незалежності, у передчутті її здобуття. З того часу «історія тривала», і серед «несправдженого» було вже й те, що справдилося, отож у фіналі загалом цікавого фільму С.Клименка могли б з'явитися і якісь нові смислові значення, підказані вже новим досвідом нелегкого простування битим шляхом української історії.